

Expozice S.K.L.E.M. Východočeského muzea v Pardubicích

Jan Ivanega

The S.K.L.E.M. Exhibition of the East Bohemia Museum in Pardubice

Akronym S.K.L.E.M. výstižnou zkratkou shrnuje podstatu sklářského umění, které je Světem Krávy, Lehkosti, Elegance a Magie, alespoň podle Iva Křena (1964 až 2020), dlouholetého kurátora uměleckoprůmyslové a výtvarné podsbírky Východočeského muzea v Pardubicích. Křen se po tři desetiletí muzejního působení soustředil na budování sbírky ateliérového skla českých sklářských výtvarníků a výtvarnic. Expozice S.K.L.E.M. je završením jeho životního díla. Kvality expozice stvrdilo ocenění druhým místem v soutěži Gloria Musaealis 2020 v kategorii muzejní výstava roku.¹ Jde o vhodnou příležitost k bližšímu představení pardubické sbírky skla a expozice, která ji veřejně prezentuje.

Historické i současné sklo sbírali pardubičtí muzejníci již od počátku existence místního muzejního spolku (založen 1880), který shromáždil na 700 kusů historických skleněných předmětů.² Uvědomělejší sbírkotvornou činnost v oblasti skla však vyvíjela až kurátorka Ludmila Ladýřová (1933–2011), která v muzeu působila po tři desetiletí (1959–1990). Vedle sběru historického skla, zejména cenného souboru z horáckých skláren, se soustředila na získávání ukázek českého ateliérového skla včetně prací tehdy mladých absolventů pražské Vysoké školy uměleckoprůmyslové, dnes ceněných klasiků. Zájem o ateliérové sklo prohloubil nástupce Ladýřové Ivo Křen, který se díky uměleckému vzdělání, osobním kontaktům i výjimečnému citu pro sklo záhy vypracoval v respektovaného znalce problematiky.

Po dílčích výstavách přistoupil Křen k souborné prezentaci muzejního skla, jehož sbírka se systematickou akviziční činností (nákupy i řadou mimořádných darů autorů a auterek) stala předním celkem v českých a moravských muzejních

institucích.³ Vzhledem k rozsahu příslušné inventární řady (v muzejní sbírce Východočeského muzea v Pardubicích je zastoupeno 4953 inventárních čísel, tj. 5584 kusů skla) je pochopitelné, že šlo o výběrovou prezentaci.⁴ Stálá expozice, umístěná v prostorách někdejšího reprezentativního pernštejnského sálu ve druhém patře severního zámeckého křídla, otevřelo Východočeské muzeum na podzim 2000. Na ploše 493 m² bylo představeno více než 700 exponátů. Expozice představovala bohatství muzejní sbírky v plné šíři, od renesančních jednotlivin přes barokní sklo a hojně zastoupené sklo 19. století až k secesnímu a modernistickému sklu. Druhá část expozice představovala fenomén ateliérové sklářské tvorby od kořenů ve 30. a 40. letech přes dobu zrodu nového pojetí skla jako materiálu pro volnou tvorbu v 50. letech až k tvůrčí explozi následujících desetiletí v nejširší škále autorských přístupů. Vedle děl významných sklářských výtvarníků a výtvarnic se divák v expozici seznámil i s produkcí škrdlovické sklářské huti, vycházející v malosériové výrobě z návrhů předních umělkyní a umělců. Nejvýraznější zastoupení měly v expozici práce současných sklářských výtvarníků a výtvarnic.⁵ Díla byla prezentována zejména ve vitrínách, vybrané solitéry v prostoru. Expozice byla průběžně rozvíjena, upravována a obměňována.⁶

Stálá expozice koncepcí i prezentační strategií odpovídala době vzniku na sklonku minulého tisíciletí. Umožňovala soustředěné studium fenoménu skla v jeho úplnosti. Právě bezprecedentní komplexnost prezentace sklářského umění byla největším kladem a současně slabinou někdejší stálé expozice. V dynamicky se měnící době druhého desetiletí 21. století nemohla expozice svým pojetím dostát nárokům návštěvníků. V souvislosti se změnou

1 Národní soutěž muzeí Gloria musaealis, Přehled oceněných projektů 2002–2020 [online]. Asociace muzeí a galerií, 2021 [cit. 15. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/2YVEIRG>.

2 Ke starším dějinám muzea Někvařil, Ladislav a Tetřev, Jan (edd.). 140 let pardubického muzea v přiběžích (nejen) exponátů. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2020, s. 7–24.

3 Křen, Ivo. Sklo 20. století ze sbírky ateliérové tvorby českých výtvarníků ve Východočeském muzeu v Pardubicích. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 1994.

4 Křen, Ivo. České sklo v prostorách pardubického zámku – Stálá expozice České sklo – Historická část, Keramika a sklo, 2002, roč. 2, č. 4, s. 28–29. Idem. České sklo v prostorách pardubického zámku – Stálá expozice České sklo – Převratná proměna v užití skla v umělecké tvorbě po polovině 20. století, Keramika a sklo, 2002, roč. 2, č. 5, s. 46–49. Idem. Stálá expozice České sklo. Historické sklo. Ateliérová tvorba. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2002.

5 Křen, Ivo. České sklo. Sbírková ateliérové sklářské tvorby a designu Východočeského muzea v Pardubicích. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2016.

6 Křen, Ivo. České sklo. Ateliérová sklářská tvorba stálé expozice, Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2006.

PhDr. Jan Ivanega, Ph.D.,
Historické oddělení
Východočeské muzeum
v Pardubicích
ivanega@vcm.cz

Pohled do bývalé expozice skla Východočeského muzea v Pardubicích. V popředí Studánka Václava Ciglera. Autor: Východočeské muzeum v Pardubicích

vedení muzea došlo také ke koncepční proměně úvah o způsobu využívání zámku. Nový ředitel Tomáš Libánek ve shodě se zřizovatelem muzea, Pardubickým krajem, zahájil úsilí o prezentaci zámku jako pernštejnské rezidence.⁷ Změna koncepce spočívá ve vytěsnění společenského provozu z památkově nejcennějších částí objektu (rytířské sály s hodnotnými renesančními nástěnnými malbami), které

mají napříště sloužit jako těžiště expozice věnované rodu Pernštejnů.⁸ Konference a další společenská setkání se mají v budoucnu odehrávat v prostorách někdejšího reprezentačního sálu v severním křídle, právě v místech původní expozice skla. Z naznačené proměny způsobu využívání prostor vyplynula nutnost zrušení expozice.

Vzhledem k mimořádnosti souboru skla bylo jisté, že Východočeské muzeum chce v prezentaci své sklářské sbírky pokračovat. Kurátor s vedením muzea museli vyřešit, jakým způsobem a v jakých prostorách. Otázku umístění expozice se podařilo vyřešit v rámci generační obměny muzejních expozic: současně byla pro fyzickou přežilost a v návaznosti na generel využívání zámku zrušena expozice Příroda východního Polabí, oceněná v roce 2004 cenou Gloria Musaealis (pro budoucí expozici přírody jsou určeny prostory, které Východočeské muzeum získá po přestěhování Východočeské galerie

7 *Koncepce rozvoje muzejnictví Pardubického kraje 2016–2020 [online]. Pardubický kraj, 2015 [cit. 15. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/3FGJ-zRw> Management plán zámku Pardubice. Pardubice: F. R. Václavík – B. Šeda s. r. o., 2016.*

8 *Všetečka, Petr. Generel dlouhodobé prezentace zámku Pardubice jako pernštejnské rezidence s rozmístěním expozic, návštěvnického centra a prostor pro kulturní a společenské akce. Brno: Transat architekti, 2017. Výstupem citovaných koncepčních dokumentů je projekt Zámek Pardubice – využití a obnova zámeckých exteriérů čp. 1 a čp. 2, podpořeného EU v rámci IROP (2018–2020).*

Pohled do bývalé expozice skla Východočeského muzea v Pardubicích s volně instalovanými ukázkami ateliérové tvorby. Autor: Východočeské muzeum v Pardubicích

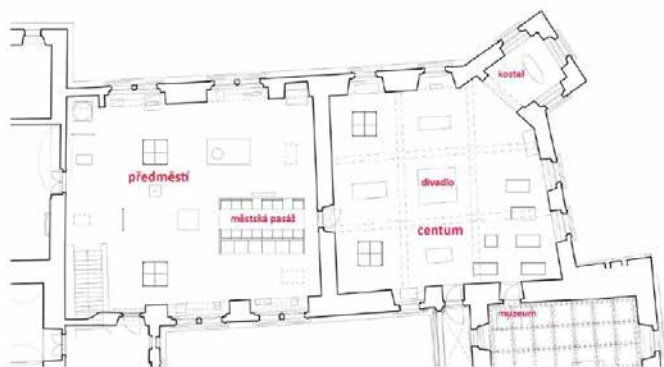

schéma | skleněné město

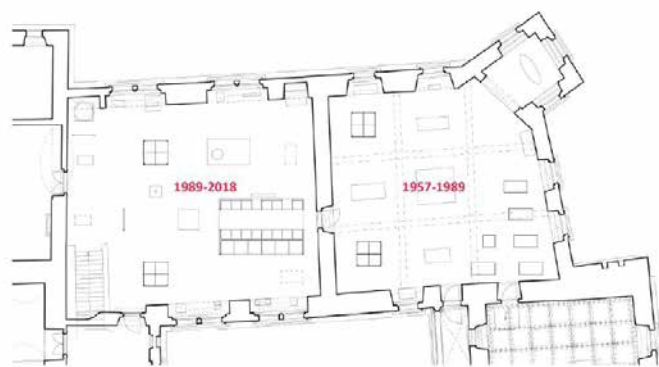

schéma | chronologie

do rekonstruovaných Winternitzových automatických mlýnů). Přírodovědná expozice se nacházela ve dvou sálech v jižním křídle zámku, které pro prezentaci skla nabízejí příhodnější světelné podmínky než severně orientovaný sál někdejší stálé expozice. Oproti němu však nabízí výrazně menší plochu 345 m², což ovlivnilo pojetí zamýšlené expozice skla. Ivo Křen přišel se silným konceptem, který se vědomě vymezuje vůči bývalé expozici. Namísto konzervativní, chronologicky pojaté prezentace vývoje skla v úplnosti od nejstarších kusů z muzejní sbírky po nejmladší, sleduje odlišné cíle: maximalizovat emocionální účinek ateliérového skla na diváka, umožnit mu jedinečný zážitek a prožitek spíše než seznámit jej komplexně s vývojem oboru. Expozici navrhl jako pomyslné skleněné město, jehož architekturu tvoří jednotlivé

exponáty ateliérového skla. Historické sklo naopak záměrně není prezentováno: nezapadalo do zamýšlené koncepce prostorově ani koncepčně.⁹ Danou koncepcí jako nosnou myšlenku zahrnuje vedení muzea do investičního projektu Zámek Pardubice – vybudování nové expozice skla o zamýšleném rozpočtu 2,8 mil. Kč, kofinancovaného Pardubickým krajem coby zřizovatelem Východočeského muzea a Ministerstvem kultury ČR s uvažovaným otevřením expozice do konce března 2020.¹⁰

Ivo Křen své myšlenky shrnul v konceptu se seznamem uvažovaných exponátů představujících objekty skleněného města.¹¹ Představa byla následně rozpracována v rámci zakázky malého rozsahu na přípravu koncepční studie výstavních prostor, kterou v květnu 2018 získal ateliér GEM architects, s. r. o.¹² Architektury

Základní prostorové a časové rozdělení expozice S.K.L.E.M. Autor: GEM architects, s. r. o.

Expozice S.K.L.E.M.: první sál. Autor: Luděk Vojtěchovský.

9 Předběžně lze v souladu se záměrem Iva Křena uvažovat o možnosti vybudování samostatné expozice historického skla v dalších etapách revitalizace zámeckého areálu.

10 Srov. Zadání projektu Zámek Pardubice – vybudování nové expozice skla. Pardubice: Pardubický kraj, 4. května 2018.

11 Křen, Ivo, *Koncepce výstavy nové expozice skla na pardubickém zámku*. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, únor 2018.

IDEM. *Exponáty pro expozici skla*. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, květen 2018.

Expozice S.K.L.E.M.: první sál s pasáží (vpravo). Autor: Luděk Vojtěchovský. Expozice S.K.L.E.M.: průhled pasáží. Autor: Luděk Vojtěchovský.

12 Srov. Oznámení o výběru nevhodnější nabídky na realizaci veřejné zakázky „Zpracování cenové nabídky za architektonický návrh řešení nové stálé expozice skla na pardubickém zámku“.

Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 22. května 2018, spisovna VČM, č. j. VČM-161/1155/2018.

13 Loukotová, Regina a Doleželová, Klára a Míková, Hana. S.K.L.E.M. expozice ateliérové sklářské tvorby a designu Východočeského muzea v Pardubicích. Praha: GEM architects, s. r. o., říjen 2018.

14 *Ibidem*, nestránkováno.

15 Loukotová, Regina a Doleželová, Klára. S.K.L.E.M. expozice ateliérové sklářské tvorby a designu. Dokumentace pro realizaci expozice. Praha: GEM architects, s. r. o., duben 2019.

16 lidem. S.K.L.E.M. expozice ateliérové sklářské tvorby a designu. Prováděcí dokumentace výstavních prostor. Praha: GEM architects, s. r. o., srpen 2019.

17 Srov. Usnesení rady Pardubického kraje č. R/2442/20 [online], 27. 1. 2020 [cit. 15. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/2YSwWm5>.

18 Loukotová, Regina a Doleželová, Klára a Míková, Hana. S.K.L.E.M. expozice ateliérové sklářské tvorby a designu Východočeského muzea v Pardubicích. Praha: GEM architects, s. r. o., říjen 2018, nestránkováno.

Regina Loukotová a Klára Doleželová po diskusích s kurátorem sbírky a ředitelem muzea rozvinuly základní ideu.¹³ V nové expozici se má stát divák návštěvníkem města, „kde je obklopen skleněnými objekty. Města, kde se objevují stíny, odlesky, záře, paprsky, čistá bílá až světle šedá barevnost pozadí, ale i neony, odrazy v kalužích, osvětlené nebe. Města, kde má návštěvník pocit, že prochází sklem, poznává a porozumí skleněným objektům, nechává se jimi pohltit, propadne jim.“¹⁴ Po schválení koncepční studie vznikly další stupně projektové dokumentace, v nichž byly reflektovány dílčí připomínky, zejména vyjádření památkářů (dosud nezaznělo, že zámek Pardubice je národní kulturní památkou).¹⁵ Oproti předpokladům se z důvodů ochrany památky nepodařilo realizovat původně zamýšlenou jednolitou lesklou podlahu, místo níž je podlahu tvořena světle lazurovaným jasanovým dřevem. Významná pozornost byla věnována osvětlení. Jakkoliv jsou výstavní sály osvětleny příjemným přirozeným světlem, daným orientací oken na jihozápad, bylo jasné, že právě světelná režie bude významně přispívat k působení expozice. Stranou pozornosti nezůstala ani audiovizuální technika doplňující expozici o video a zvukovou stopu. Na jaře 2019 Křen finálně uzavřel seznam exponátů, kterých nakonec vybral 159.

Po schválení a uzavření projektové dokumentace přistoupilo muzeum k soutěžení dodavatelů a realizaci, která probíhala od poloviny prosince 2019. V návaznosti na stav projektu prodloužil Pardubický kraj lhůtu pro jeho realizaci do konce července 2020.¹⁶ Stavbu expozice zásadně ovlivnily dva impakty. Nejprve došlo ke zpoždění kvůli prvnímu lockdownu

způsobenému pandemií koronaviru, který v březnu 2020 způsobil komplikace v dodavatelském řetězci. Finální fáze realizace pak značně narušilo úmrtí Iva Křena († 9. května 2020). Instalaci exponátů převzal Křenův kolega z historického oddělení Ladislav Nekvapil. S dalšími členy muzejního týmu dokázal expozici připravit ke slavnostnímu otevření, které proběhlo za účasti náměstka hejtmana Pardubického kraje pro kulturu Romana Línka a řady hostů včetně předních osobností sklářské komunity 23. června 2020. Co je v expozici možné vidět a prožít? Ve dvou sálech je umístěno půldruhé stovky exponátů od 75 autorek a autorů, to nejlepší ze souboru sklářské ateliérové tvorby ve sbírce Východočeského muzea. Oproti časové souslednosti někdejší expozice zvolili Křen logiku retrogradní, vycházející z konceptu nové expozice jako města (obr. 3). První sál obsahuje nejmladší exponáty, druhá prostora díla starší, stejně jako se město v čase rozrůstá od nejstaršího historického jádra až k moderní periférii. Slovy autorek je návštěvník po vstupu do expozice „ihned konfrontován s autorskou tvorbou posledních tří desetiletí, obrazně jako se ve městě soudobá architektura představuje především na jeho předměstí“¹⁷. Dominantními prvky prvního sálu expozice jsou „mrakodrapy“, vzdušné vertikálně orientované jeklové sloupce vyvolávající dojem levitace instalovaných objektů (obr. 4). Rytmus výstavě dodává další výrazný prvek, průchozí tmavě šedý kvádr propojující oba sály (obr. 5). Vnímáme jej jako pomyslnou pasáž, místo, kde jsou ve výkladních kolemdoucím prezentovány exkluzivní předměty k potěše oka a k soustředěnému pozorování. Po vymoření ze

setmělého prostoru pasáže se divák octne v kontrastujícím druhém sále, představujícím metaforické historické jádro města s jeho žulovou dlažbou, divadlem, kašnou či kostelem. Při vstupu do sousední expozice archeologie návštěvník projde kolem vitrín s nejstaršími prezentovanými exponáty.

Důležitou součástí expozice je možnost vystavování plochých prací, zejména obrazů či kreseb sklářských výtvarníků a výtvarnic, na stěně mezi sály. Záměr je dvojitý: především jde o snahu ukázat autory a autorky spojené se sklem jako komplexní tvůrčí osobnosti.¹⁸ Zároveň jde o doplněk metaforického skleněného města o další městotvorný element, totiž o aluzi mnohosti vizuálních vjemů, které si v městském prostoru vyžadují naši pozornost (billboardy, reklamy, graffiti). Tato plochá díla budou v souladu s ideou Iva Křena pravidelně, zhruba s roční periodicitou, obměňována. Jako první byly touto formou představeny právě Křenovy velkoformátové linoryty, čímž mu jeho kolegové a pozůstalí vyjádřili svébytnou

poctu. V současnosti jsou vystavována díla Gizely Šabókové a Jaromíra Rybáka. O jednotlivých dílech vystavených v expozici nemá valný smysl mluvit, v jižním křídle pardubického zámku jsou představeni téměř všichni nejvýznamnější představitelé a představitelky fenoménu českého skla. Nejpodstatnější je, že se expozici podle zpětné vazby od návštěvníků daří naplnit záměr jejího duchovního otce Iva Křena: přenést na diváka závatný pocit fascinace sklem.¹⁹ Každý se o tom může ve Východočeském muzeu v Pardubicích přesvědčit!

Expozice S.K.L.E.M.: druhý sál. Autor: Luděk Vojtěchovský.

18 V tomto smyslu probíhaly výstavy skla a obrazů na pardubickém zámku již v minulosti. Srov. výběrově výstavy Jana Exnara (2002), Jana Šuhájka (2003) Stanislavy Grebeníčkové a Milana Handla (2006), Mariana Volrába (2009) Luby Bakičové a Ilji Bílka (2014).
19 Svědčí o tom vybrané zápisy v návštěvní knize. Srov. výběrově: záznam ze 14. srpna 2020: „Odlesky, barvy pohyb... Jsme unešeni.“, případně z 12. června 2021: „Útěk do abstraktní křehké krásy... Bravo!“. Naopak ojedinělá výčitka od návštěvníků z řad odborné komunity, kterým v expozici chyběly technické informace o předmětech (materiál, rozměry) a doporučovali změnit prezentaci vybraných exponátů tak, aby byly pohledové ze všech stran (zápis v návštěvní knize ze 7. července 2020 uvedený „Pěkné, ale:“) svědčí o neochotě dotyčných diváků vzdát se odborné perspektivy, kterou naplňovala původní expozice, a přijmout emocionální konceptuální rovinu nové expozice.